

دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهرکرد

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی زبان و ادبیات فارسی

عنوان

بررسی آثار داستانی ابوالقاسم پاینده

استاد راهنما:

دکتر سید کاظم موسوی

استاد مشاور:

دکتر جهانگیر صفری

پژوهشگر:

مجید ایران نژاد نجف آبادی

آبان ماه ۱۳۹۰

چکیده :

ابوالقاسم پاینده یکی از نویسندگان معاصر است که در زمینه ی داستان کوتاه نیز، فعالیت داشته است. یکی از ویژگی های آثار داستانی پاینده این است که، او بیشتر به محتوای نوشته و هدف اصلی که رساندن پیام یا انتقاد از وضع اجتماعی ، سیاسی و فکری موجود زمان خود بوده است ، اهمیت می داده و رعایت اصول داستان نویسی نوین را در درجه ی بعدی اهمیت قرار داده است .پاینده ، که بیشترین آثار او خارج از حیطه ی داستان به ترجمه های مختلف از زبان های عربی ، فرانسه و انگلیسی اختصاص دارد ، در حیطه ی ادبیات داستانی چندان مطرح نیست . علت عمده ی عدم شهرت وی ، به کار نگرفتن اصول داستان نویسی،بیان موضوعات به نسبت محلی در داستان هاو به نوعی دین ستیزی وی در داستان هاست.موضوع داستان های پاینده ؛ اجتماعی ، سیاسی و مذهبی است .او در داستان های اجتماعی، فهم پایین عامه ی مردم و خرافه پرستی آن ها را به انتقاد می گیرد . شخصیت اصلی در داستان های پاینده، اغلب خود وی است و داستان از زاویه ی دید اول شخص و گاهی هم دانای کل روایت می شود .بیشتر داستان های پاینده ذکر خاطرات دوران کودکی ،نوجوانی و جوانی خود اوست .

کلید واژه : ابوالقاسم پاینده ، داستان ، زبان ، محتوا ، عناصر داستان .

فهرست مطالب

شماره ی صفحه

عنوان

فصل اول

۱۰	۱-۱ کلیات
۱۰	۱-۱-۱ معرفی
۱۱	۱-۱-۲ اهداف اصلی
۱۱	۱-۱-۳ ارائه ی فرضیات و بررسی آن ها
۱۱	۱-۱-۴ پیشینه ی تحقیق
۱۲	۱-۱-۵ مواد و روش اجرا
۱۳	۱-۲ مقدمه
۱۳	۱-۲-۱ ادبیات
۱۳	۱-۲-۲ داستان
۱۳	۱-۲-۳ تاریخچه ی داستان
۱۴	۱-۲-۴ داستان نویسی
۱۴	۱-۲-۵ داستان کوتاه
۱۴	۱-۲-۶ ادبیات داستانی در ایران
۱۵	۱-۲-۷ داستان کوتاه فارسی

فصل دوم

۱۶	ابوالقاسم پاینده
۱۶	۱-۲ زندگی نامه
۱۸	۲-۲ همسر و فرزندان
۱۸	۳-۲ تحصیلات
۱۸	۴-۲ دوستان و هم فکران
۱۹	۵-۲ آثار پاینده
۱۹	۱-۵-۲ ترجمه ها
۲۱	۲-۵-۲ تالیفات
۲۲	۳-۵-۲ آثار داستانی
۲۲	۱-۳-۵-۲ مرده کشان جوزان شامل ۱۷ داستان
۲۲	۲-۳-۵-۲ ظلمات عدالت شامل ۱۴ داستان
۲۳	۳-۳-۵-۲ دفاع از ملا نصر الدین شامل ۹ داستان
۲۳	۴-۳-۵-۲ جناب آقای دکتر ریش
۲۳	بررسی آثار داستانی پاینده
۲۳	داستان های کوتاه

شماره ی صفحه

عنوان

۲۴	۶-۲ زبان
۲۴	۱-۶-۲ کاربرد واژه های محاوره ای

۲۶	۲-۶-۲ کاربرد اسامی محلی و حقیقی
۲۶	۳-۶-۲ کاربرد واژه های عربی
۲۷	۴-۶-۲ ساخت واژه
۲۹	۵-۶-۲ ساخت صفت
۳۱	۶-۶-۲ به کار گیری اصطلاحات غریب و کم کاربرد
۳۲	۷-۶-۲ کاربرد قید های خاص زمان
۳۲	۸-۶-۲ واژه های مربوط به دستور تاریخی زبان
۳۴	۷-۲ بیان
۳۴	۱-۷-۲ کاربرد ضرب المثل
۴۲	۲-۷-۲ دخل و تصرف یا بسط ضرب المثل
۴۴	۳-۷-۲ اقتباس یا تغییر کلام دیگران
۴۶	۴-۷-۲ ایجاز و اطناب
۴۸	۵-۷-۲ ساخت اضافه های استعاری و تشبیهی
۴۸	۶-۷-۲ کنایه
۵۴	۷-۷-۲ تشبیه
۵۷	۸-۷-۲ دیگر آرایه های به کار برده شده
۵۷	• سجع
۵۸	• تتابع اضافات و تنسیق الصفات
۶۰	• ایهام
۶۰	• پارادوکس (متناقض نما)
۶۱	• تلمیح
۶۱	۹-۷-۲ شعر در میانه ی داستان
۶۳	۱۰-۷-۲ ساخت و کاربرد جملات فاخر و وزین ادبی
۶۵	۸-۲ محتوا
۶۵	۱-۸-۲ ذکر ویژگی های فکری ، ظاهری و اعتقادی مردم زادگاه پاینده
۶۵	• اعتقاد راجع به اجنه و دنیای جنیان
۶۶	• اعتقادات مذهبی و خرافی
۶۷	• نقد مذهب و خرافه به صورت صریح
۶۸	۲-۸-۲ نحوه ی زندگی مردم
۶۸	• بیماری های عمومی
۶۸	• رواج ربا خواری
۶۸	• نحوه ی کشاورزی کردن مردم
۶۹	• وضعیت تحصیل و مکتب خانه و ملا
۷۱	۳-۸-۲ زشتی ها و قباحت ها در بین مردم
۷۳	۴-۸-۲ تعزیه و تعزیه گردانی
۷۵	۵-۸-۲ مطالب کتاب ها
	عنوان
	شماره ی صفحه
۷۶	۶-۸-۲ اظهار نظر در مورد قشر روحانیون
۷۹	۷-۸-۲ نقد مشروطه و دولت و مجلس
۸۱	۹-۲ عناصر داستان
۸۲	۱-۹-۲ مرده کشان جوزان
۸۲	خلاصه ی داستان
۸۲	۱-۱-۹-۲ پیرنگ
۸۲	• زمینه چینی

۸۳	گره افکنی	•
۸۳	کشمکش	•
۸۳	تعلیق	•
۸۳	بحران	•
۸۳	نقطه ی اوج	•
۸۳	گره گشایی	•
۸۳	۲-۱-۹-۲ شخصیت	
۸۵	۳-۱-۹-۲ درون مایه	
۸۵	۴-۱-۹-۲ موضوع	
۸۵	۵-۱-۹-۲ زاویه دید	
۸۶	۶-۱-۹-۲ صحنه پردازی	
۸۶	۷-۱-۹-۲ گفتگو	
۸۷	۸-۱-۹-۲ لحن	
۸۸	۹-۱-۹-۲ فضا و فضا سازی	
۸۸	۲-۹-۲ پول بانک استقراضی	
۸۸	خلاصه ی داستان	
۸۹	۱-۲-۹-۲ پیرنگ	
۸۹	زمینه چینی	•
۸۹	گره افکنی	•
۸۹	کشمکش	•
۸۹	تعلیق	•
۸۹	بحران	•
۸۹	نقطه ی اوج	•
۸۹	گره گشایی	•
۹۰	۲-۲-۹-۲ شخصیت	
۹۰	۳-۲-۹-۲ درون مایه	
۹۱	۴-۲-۹-۲ موضوع	
۹۱	۵-۲-۹-۲ زاویه دید	
۹۱	۶-۲-۹-۲ صحنه پردازی	
۹۱	۷-۲-۹-۲ گفتگو	
۹۱	۸-۲-۹-۲ لحن	
	عنوان	
	شماره ی صفحه	
۹۲	۹-۲-۹-۲ فضا و فضا سازی	
۹۲	۳-۹-۲ کنجکاوی در باره ی مزه ی شراب	
۹۳	خلاصه ی داستان	
۹۳	۱-۳-۹-۲ پیرنگ	
۹۳	زمینه چینی	•
۹۳	گره افکنی	•
۹۴	کشمکش	•
۹۴	تعلیق	•
۹۴	بحران	•
۹۴	نقطه ی اوج	•
۹۴	گره گشایی	•
۹۴	۲-۳-۹-۲ شخصیت	
۹۵	۳-۳-۹-۲ درون مایه	

۹۵.....	موضوع ۴-۳-۹-۲
۹۵.....	زاویه دید ۵-۳-۹-۲
۹۶.....	صحنه پردازی ۶-۳-۹-۲
۹۶.....	گفتگو ۷-۳-۹-۲
۹۷.....	لحن ۸-۳-۹-۲
۹۷.....	فضا و فضا سازی ۹-۳-۹-۲
۹۷.....	ماموران دفع ملخ ۴-۹-۲
۹۸.....	خلاصه ی داستان
۹۸.....	پیرنگ ۱-۴-۹-۲
۹۸.....	• زمینه چینی
۹۸.....	• گره افکنی
۹۹.....	• کشمکش
۹۹.....	• تعلیق
۹۹.....	• بحران
۹۹.....	• نقطه ی اوج
۹۹.....	• گره گشایی
۹۹.....	۲-۴-۹-۲ شخصیت
۱۰۰.....	۳-۴-۹-۲ درون مایه
۱۰۰.....	۴-۴-۹-۲ موضوع
۱۰۰.....	۵-۴-۹-۲ زاویه دید
۱۰۰.....	۶-۴-۹-۲ صحنه پردازی
۱۰۰.....	۷-۴-۹-۲ گفتگو
۱۰۱.....	۸-۴-۹-۲ لحن
۱۰۱.....	۹-۴-۹-۲ فضا و فضا سازی
۱۰۲.....	۵-۹-۲ مفتش شاه
عنوان	
شماره ی صفحه	خلاصه ی داستان
۱۰۲.....	پیرنگ ۱-۵-۹-۲
۱۰۲.....	• زمینه چینی
۱۰۲.....	• گره افکنی
۱۰۳.....	• کشمکش
۱۰۳.....	• تعلیق
۱۰۳.....	• بحران
۱۰۳.....	• نقطه ی اوج
۱۰۳.....	• گره گشایی
۱۰۳.....	۲-۵-۹-۲ شخصیت
۱۰۴.....	۳-۵-۹-۲ درون مایه
۱۰۴.....	۴-۵-۹-۲ موضوع
۱۰۵.....	۵-۵-۹-۲ زاویه دید
۱۰۵.....	۶-۵-۹-۲ صحنه پردازی
۱۰۵.....	۷-۵-۹-۲ گفتگو
۱۰۵.....	۸-۵-۹-۲ لحن
۱۰۶.....	۹-۵-۹-۲ فضا و فضا سازی
۱۰۶.....	۶-۹-۲ کمیته ی مخفی
۱۰۶.....	خلاصه ی داستان

۱۰۷.....	۱-۶-۹-۲ پیرنگ
۱۰۷.....	• زمينه چيني
۱۰۷.....	• گره افكني
۱۰۷.....	• كشمكش
۱۰۷.....	• تعليق
۱۰۷.....	• بحران
۱۰۸.....	• نقطه ی اوج
۱۰۸.....	• گره گشايي
۱۰۸.....	۲-۶-۹-۲ شخصيت
۱۰۹.....	۳-۶-۹-۲ درون مایه
۱۰۹.....	۴-۶-۹-۲ موضوع
۱۰۹.....	۵-۶-۹-۲ زاويه دید
۱۱۰.....	۶-۶-۹-۲ صحنه پردازي
۱۱۰.....	۷-۶-۹-۲ گفتگو
۱۱۰.....	۸-۶-۹-۲ لحن
۱۱۱.....	۹-۶-۹-۲ فضا و فضا سازي
۱۱۱.....	۷-۹-۲ معجزه ی مسيح
۱۱۲.....	خلاصه ی داستان
۱۱۲.....	۱-۷-۹-۲ پیرنگ

شماره ی صفحه

عنوان

۱۱۲.....	• زمينه چيني
۱۱۲.....	• گره افكني
۱۱۲.....	• كشمكش
۱۱۲.....	• تعليق
۱۱۳.....	• بحران
۱۱۳.....	• نقطه ی اوج
۱۱۳.....	• گره گشايي
۱۱۳.....	۲-۷-۹-۲ شخصيت
۱۱۴.....	۳-۷-۹-۲ درون مایه
۱۱۴.....	۴-۷-۹-۲ موضوع
۱۱۴.....	۵-۷-۹-۲ زاويه دید
۱۱۴.....	۶-۷-۹-۲ صحنه پردازي
۱۱۴.....	۷-۷-۹-۲ گفتگو
۱۱۴.....	۸-۷-۹-۲ لحن
۱۱۵.....	۹-۷-۹-۲ فضا و فضا سازي
۱۱۵.....	۸-۹-۲ کارت طلايي حضرت اشرف
۱۱۵.....	خلاصه ی داستان
۱۱۶.....	۱-۸-۹-۲ پیرنگ
۱۱۶.....	• زمينه چيني
۱۱۶.....	• گره افكني
۱۱۶.....	• كشمكش
۱۱۶.....	• تعليق
۱۱۶.....	• بحران
۱۱۶.....	• نقطه ی اوج

۱۱۶.....	گره گشایی.....	•
۱۱۶.....	شخصیت ۲-۸-۹-۲.....	
۱۱۷.....	درون مایه ۳-۸-۹-۲.....	
۱۱۷.....	موضوع ۴-۸-۹-۲.....	
۱۱۷.....	زاویه دید ۵-۸-۹-۲.....	
۱۱۷.....	صحنه پردازی ۶-۸-۹-۲.....	
۱۱۷.....	گفتگو ۷-۸-۹-۲.....	
۱۱۸.....	لحن ۸-۸-۹-۲.....	
۱۱۸.....	فضا و فضا سازی ۹-۸-۹-۲.....	
۱۱۸.....	هنر و هاضمه ی ارباب ۹-۹-۲.....	
۱۱۸.....	خلاصه ی داستان.....	
۱۱۸.....	پیرنگ ۱-۹-۹-۲.....	
۱۱۸.....	زمینه چینی.....	•
۱۱۹.....	گره افکنی.....	•

شماره ی صفحه

عنوان

۱۱۹.....	کشمکش.....	•
۱۱۹.....	تعلیق.....	•
۱۱۹.....	بحران.....	•
۱۱۹.....	نقطه ی اوج.....	•
۱۱۹.....	گره گشایی.....	•
۱۱۹.....	شخصیت ۲-۸-۹-۲.....	
۱۲۰.....	درون مایه ۳-۹-۹-۲.....	
۱۲۰.....	موضوع ۴-۹-۹-۲.....	
۱۲۰.....	زاویه دید ۵-۹-۹-۲.....	
۱۲۱.....	صحنه پردازی ۶-۹-۹-۲.....	
۱۲۱.....	گفتگو ۷-۹-۹-۲.....	
۱۲۱.....	لحن ۸-۹-۹-۲.....	
۱۲۱.....	فضا و فضا سازی ۹-۹-۹-۲.....	
۱۲۱.....	چرخ آسیا ۱۰-۹-۲.....	
۱۲۲.....	خلاصه ی داستان.....	
۱۲۲.....	پیرنگ ۱-۱۰-۹-۲.....	
۱۲۲.....	زمینه چینی.....	•
۱۲۲.....	گره افکنی.....	•
۱۲۳.....	کشمکش.....	•
۱۲۳.....	تعلیق.....	•
۱۲۳.....	بحران.....	•
۱۲۳.....	نقطه ی اوج.....	•
۱۲۳.....	گره گشایی.....	•
۱۲۳.....	شخصیت ۲-۱۰-۹-۲.....	
۱۲۳.....	درون مایه ۳-۱۰-۹-۲.....	
۱۲۴.....	موضوع ۴-۱۰-۹-۲.....	
۱۲۵.....	زاویه دید ۵-۱۰-۹-۲.....	
۱۲۵.....	صحنه پردازی ۶-۱۰-۹-۲.....	
۱۲۵.....	گفتگو ۷-۱۰-۹-۲.....	

۱۲۵.....	۸-۱۰-۹-۲ لحن
۱۲۵.....	۹-۱۰-۹-۲ فضا و فضا سازی
۱۲۶.....	۱۱-۹-۲ دفاع از ملا نصر الدین
۱۲۶.....	خلاصه ی داستان
۱۲۷.....	۱-۱۱-۹-۲ پیرنگ
۱۲۷.....	• زمینه چینی
۱۲۷.....	• گره افکنی
۱۲۷.....	• کشمکش
۱۲۷.....	• تعلیق

شماره ی صفحه

عنوان

۱۲۷.....	• بحران
۱۲۸.....	• نقطه ی اوج
۱۲۸.....	• گره گشایی
۱۲۸.....	۲-۱۱-۹-۲ شخصیت
۱۲۸.....	۳-۱۱-۹-۲ درون مایه
۱۲۸.....	۴-۱۱-۹-۲ موضوع
۱۲۹.....	۵-۱۱-۹-۲ زاویه دید
۱۲۹.....	۶-۱۱-۹-۲ صحنه پردازی
۱۲۹.....	۷-۱۱-۹-۲ گفتگو
۱۲۹.....	۸-۱۱-۹-۲ لحن
۱۲۹.....	۹-۱۱-۹-۲ فضا و فضا سازی
۱۳۰.....	۱۲-۹-۲ نشان درجه اول علمی
۱۳۰.....	خلاصه ی داستان
۱۳۰.....	۱-۱۲-۹-۲ پیرنگ
۱۳۰.....	• زمینه چینی
۱۳۱.....	• گره افکنی
۱۳۱.....	• کشمکش
۱۳۱.....	• تعلیق
۱۳۱.....	• بحران
۱۳۱.....	• نقطه ی اوج
۱۳۱.....	• گره گشایی
۱۳۱.....	۲-۱۲-۹-۲ شخصیت
۱۳۲.....	۳-۱۲-۹-۲ درون مایه
۱۳۲.....	۴-۱۲-۹-۲ موضوع
۱۳۲.....	۵-۱۲-۹-۲ زاویه دید
۱۳۳.....	۶-۱۲-۹-۲ صحنه پردازی
۱۳۳.....	۷-۱۲-۹-۲ گفتگو
۱۳۳.....	۸-۱۲-۹-۲ لحن
۱۳۵.....	۹-۱۲-۹-۲ فضا و فضا سازی
۱۳۵.....	داستان بلند
۱۳۵.....	خلاصه ی داستان
۱۳۶.....	۱۰-۲ شاخصه های داستان جناب آقای دکتر ریش
۱۳۶.....	۱-۱۰-۲ تعارض با تعریف داستان
۱۳۷.....	۲-۱۰-۲ بیان منویات ذهنی نویسنده به صورت صریح و آشکار

۱۳۸.....	۳-۱۰-۲ بررسی و نقد بارز آثار دیگر نویسندگان
۱۳۸.....	۴-۱۰-۲ شناخت و کاربرد عناصر داستان
۱۳۸.....	۱-۴-۱۰-۲ شخصیت پردازی و عدم شخصیت پردازی
۱۴۱.....	۲-۴-۱۰-۲ فضا سازی

عنوان شماره ی صفحه

۱۴۲.....	۵-۱۰-۲ هدف اصلی نویسنده از نقل روایت
۱۴۲.....	۶-۱۰-۲ اهداف دیگر نویسنده
۱۴۲.....	• مقایسه
۱۴۳.....	• بیان رخداد های زندگی نویسنده و خلق بیوگرافی

فصل سوم

۱۴۶.....	نتیجه گیری.....
۱۵۲.....	فهرست منابع.....

فهرست نمودارها

۱۴۷.....	• نمودار ۱-۳ (ویژگی های زبانی مجموعه ی مرده کشان جوزان).....
۱۴۷.....	• نمودار ۲-۳ (ویژگی های زبانی مجموعه ی ظلمات عدالت)
۱۴۸.....	• نمودار ۳-۳ (ویژگی های زبانی مجموعه ی دفاع از ملا نصر الدین).....
۱۴۸.....	• نمودار ۳-۴ (ویژگی های بیانی مجموعه ی مرده کشان جوزان).....
۱۴۹.....	• نمودار ۳-۵ (ویژگی های بیانی مجموعه ی ظلمات عدالت).....
۱۴۹.....	• نمودار ۳-۶ (ویژگی های بیانی مجموعه ی دفاع از ملا نصر الدین)

فصل اول

۱-۱ کلیات

۱-۱-۱ معرفی

این پایان نامه در سه فصل تدوین شده است:

در فصل اول این پایان نامه، به ارائه ی تعاریف و کلیات مربوط به داستان و ادبیات داستانی و ذکر ویژگی های یک اثر داستانی پرداخته شده است. در این فصل گفته شده است: داستان بر اساس یکی از تعاریف عبارت است از نقل وقایع به ترتیب توالی زمان، اما در معنای خاص آن، مترادف ادبیات داستانی است، که در واقع بر آثار منثور دلالت دارد که از ماهیت تخیلی برخوردار باشند و غالباً به قصه، داستان کوتاه، رمان، رمانس و آثار وابسته به آنها ادبیات داستانی می گویند. (ر.ک. میرصادقی، ۱۳۸۶، ۲۷-۲۸)

در فصل دوم، به معرفی شخصیت ابوالقاسم پاینده به عنوان یکی از افرادی که در حوزه ی ادبیات داستانی فعالیت داشته اند پرداخته می شود در این فصل مطرح شده است که:

پاینده متولد سال ۱۲۸۷ نجف آباد است. ایشان ضمن تحصیل در حوزه ی علمیه ی اصفهان و آموختن صرف و نحو عربی، زبان های انگلیسی و فرانسه را هم می آموزد و در زمره ی بهترین و برجسته ترین نویسندگان، مترجمان و مولفان معاصر خود قرار می گیرد و به همکاری با روزنامه ها و مجلات معتبر زمان خود می پردازد.

از آثار او می توان به ترجمه ی قرآن کریم، که در نوع خود بی نظیر و زیباست، ترجمه ی تفسیر طبری، تاریخ سیاسی اسلام، ترجمه ی مروج الذهب، ترجمه ی زندگی محمد(ص)، ترجمه ی التنبیه و الاشراف، ترجمه ی تمدن اسلام، ترجمه ی تاریخ عرب، ترجمه ی عشق و زناشویی و کتاب های داستانی: ظلمات عدالت، در سینمای زندگی (مرده کشان جوزان)، دفاع از ملا نصر الدین و داستان بلند جناب آقای دکتر ریش اشاره نمود، که البته به جز آثار داستانی، بقیه ی آثار وی بارها تجدید چاپ گردیده و مورد استقبال هنرشناسان واقع شده است.

در فصل دوم، همچنین، به بررسی آثار داستانی پاینده پرداخته شده است و اینکه چرا داستان های وی چنان که باید در حوزه ی ادبیات داستانی مطرح نشده اند. نیز، تحلیل برخی آثار پاینده و بررسی عناصر داستان در این آثار، در این فصل صورت گرفته است.

در فصل سوم به نتیجه گیری و جمع بندی و ارائه ی نمودار، پرداخته شده است.

۱-۱-۲ اهداف اصلی

۱. معرفی پاینده به عنوان یکی از داستان نویسان معاصر

۲. بررسی درون مایه ی داستان های پاینده

۳. بررسی ساختار و عناصر در داستان های پاینده

۴. بررسی علل عدم شهرت پاینده در حوزه ی ادبیات داستانی

۱-۱-۳ ارائه فرضیات و بررسی آنها

فرضیات:

۱. با بررسی آثار داستانی پاینده و مقایسه ی آنها با آثار دیگر نویسندگان می توان نتیجه گرفت برخی از آثار وی در زمره ی آثار با ارزش ادبیات داستانی قرار دارد.

۲. با بررسی عناصر داستان در آثار پاینده می توان دریافت ایشان با این عناصر آشنایی داشته و در به کارگیری آن دقت و مهارت کافی به خرج داده است.

۳. درونمایه ی داستان های پاینده بیشتر مسائل مذهبی، خرافات دینی رایج در میان عامه ی مردم و نحوه ی برخورد با آنهاست.

۱-۱-۴ پیشینه تحقیق

بررسی آثار پاینده پیش از این به عنوان ادبیات داستانی مورد بررسی قرار نگرفته است و از آن جایی که وی به عنوان یک مترجم معرفی شده است، هر کجا سخن از وی به میان آمده، به عنوان مترجم آثار مذهبی به وی نگریسته شده است. فقط در زندگی نامه ی وی که در سایت های مختلف به طور مختصر به آن پرداخته شده است تنها به ذکر عنوان داستان نویس برای او اکتفا گردیده است. همچنین در زندگی نامه ی مختصری که در روزنامه ی اطلاعات به تاریخ ۱۹ شهریور ۱۳۷۳ به بهانه ی دهمین سال درگذشت وی و به قلم مهدی هدایتی به چاپ رسیده، نام برخی از آثار داستانی وی در میان دیگر آثارش به چشم می خورد.

همچنین در کتاب ادبیات معاصر ایران نوشته ی محمدرضا روزبه (بخش نشر) در بخش داستان نویسی سال های ۱۳۳۲ تا ۱۳۴۰، نام پاینده در زمره ی نویسندگان نه چندان برجسته آمده است. (ر.ک. روزبه، ۱۳۸۸،

۷۶)

۱-۱-۵ مواد و روش اجرا

این تحقیق به روش اسنادی، کتابخانه ای اجرا گردید. ابتدا منابع اصلی در خصوص موضوع جمع آوری، بررسی و فیش برداری شد و پس از به دست آوردن مفاهیم کلی به بررسی آثار داستانی پاینده پرداخته شد.

پس از بررسی این آثار، اصول داستان نویسی از جمله رعایت عناصر داستان در چند داستان برجسته ی پاینده که نسبت به بقیه ی داستان ها جذابیت بیشتری دارند مورد توجه و تحلیل قرار گرفت، تا جایگاه این عناصر نزد نویسنده معلوم گردد.

داستان هایی که برای بررسی عناصر انتخاب شده اند، جزء آثاری است که از لحاظ رعایت اصول و عناصر نسبت به بقیه ی آثار برتری دارند. علاوه بر این داستان ها، که شامل یازده اثر منتخب است، یکی از داستان های به نسبت ضعیف تر که از رعایت عناصر، در آن چندان اثری نیست نیز انتخاب و بررسی شده است تا قدرت و ضعف پاینده، هر دو، مورد بررسی قرار گرفته باشد. هر چند انتخاب چند اثر برتر از میان داستان هایی که هر کدام جملات و بخش های جذاب و دلپسند فراوان دارند به واقع همچون تهیه ی یک دسته گل از میان یک گلزار رنگارنگ و وسیع، دشوار است.

۱-۲ مقدمه

قبل از بررسی آثار پاینده، آشنایی با برخی اصطلاحات مربوط به ادبیات داستانی لازم و ضروری است.

۱-۲-۱ ادبیات (literature)

ادبیات به معنای عام، به کلیه ی آثاری اطلاق می شود که از گذشتگان یا معاصرین به دست ما رسیده و با فرهنگ ما رابطه دارد و به طور خاص به آثاری گفته می شود که برتر از آثار عادی هستند و در پدید آمدن آنها ذوق ادبی به کار رفته، به همین سبب ارزش یادگیری و به خاطر سپردن دارند. «آن مفهوم و معنایی که از آن به لفظ ادب، تعبیر می کنند عبارت است از مجموعه ی آثار مکتوبی که بلندترین و بهترین افکار و خیال ها را در عالی ترین و بهترین صورت ها تعبیر کرده است». (زرین کوب، ۱۳۸۰، ۲۲)

۱-۲-۲ داستان (story)

در میان تعریف های متعددی که از داستان ارائه شده است، رمان نویس و سخن شناس انگلیسی، ای. ام. فورستر، تعریفی کوتاه و جامع دارد. او می گوید: «داستان نقل وقایع است به ترتیب توالی زمان، در مثل ناهار پس از چاشت و سه شنبه پس از دوشنبه و تباهی پس از مرگ می آید.» (مورگان فورستر، ۱۳۸۴، ۳۶)

۱-۲-۳ تاریخچه ی داستان

نیاز انسان به گفتن و شنیدن داستان و سهیم کردن دیگران در تخیلات و لذت‌ها از ابتدای خلقت با انسان همراه بوده است. «داستان گفتن برای انسان کاری اساسی چون خوردن است. درواقع، حتی اساسی‌تر نیز هست، چون غذا فقط ما را زنده نگه می‌دارد، اما داستان به زندگی مان ارزش می‌بخشد. داستان به شرایط ما صبغه ای انسانی می‌دهد.» (کرنی، ۱۳۸۴، ۱۱)

اگر این تصور درست باشد، باید معتقد بود که داستان، هم‌زمان با اولین غذاهای بشر تولد یافته است. پس لازم است که در گذشت زمان با تغییرات و پیشرفت‌هایی مواجه شده باشد، به تکامل رسیده باشد، به نوآوری دست یافته و به سبک‌ها و شیوه‌های متنوع تقسیم شده باشد. «سابقه ی داستان گویی همان‌گونه که محققان چون کلوگ و شولز ثابت کرده اند، به یک میلیون سال پیش برمی‌گردد. روایت ژانرهای بسیاری یافته: اسطوره، حماسه، تاریخ مذهب، افسانه، تبارنامه، قصه‌های اقلیمی، رمانس، تمثیل، اعتراف، وقایع‌نامه، هجو، رمان، وهر ژانرچندین زیر مجموعه دارد. شفاهی و مکتوب، منظوم و منثور، تاریخی و داستانی.» (همان، ۱۳)

اما آنچه در بین همه ی داستان‌ها مشترک است این است که کسی در مورد چیزی به کسی چیزی می‌گوید. در همه ی نمونه‌ها و انواع داستان، یک گوینده، یک قصه و کسی که می‌شنود وجود دارد و به این ترتیب می‌بینیم که همه ی آنچه اطراف ما می‌گذرد، داستان است. (ر.ک. کرنی، ۱۳۸۴، ۱۵-۱۳)

۱-۲-۴ داستان نویسی

داستان‌های تاریخی و واقعی که به صورت ساده و ابتدایی بیان می‌شد و گاهی دهان به دهان نقل می‌گشت، رفته رفته جای خود را به داستان‌های ساخته و پرداخته ی خیالی داد، که آن هم، بسته به حوصله ی شنونده و فرصت وی، صریح‌تر و کوتاه‌تر شد. از سویی هنگامی که داستان گویی، جای خود را به داستان نویسی می‌دهد، به صورت طبیعی دستخوش تغییرات عمده ای می‌شود. «داستان نویسی بر خلاف داستان گویی، تاریخ دور و درازی ندارد. اگر عمر داستان گویی به دوره ی غارنشینی انسان‌های اولیه بر می‌گردد تاریخ داستان نویسی فقط به کمتر از چهارقرن پیش می‌رسد.» (مستور، ۱۳۸۷، ۱)

۱-۲-۵ داستان کوتاه (short story)

داستان کوتاه نیز شاخه ای از ادبیات داستانی است که سابقه ی پیدایش آن به قرن نوزدهم برمی‌گردد. این نوع داستان، که به پیشگامی نیکلای گوگول، ادگارد آلن پو و گی دوموپاسان ظهور کرد، بنابر تعاریف، روایت خلاقه ی کوتاهی است، با طرحی منسجم که نمایانگر تلاش شخصیت‌های محدودی طی برش کوتاهی از زمان در جریان حادثه و عملی واحد است و در مجموع تاثیر یکسانی را القا می‌کند. (ر.ک. روزبه، ۱۳۸۸، ۲۸)

با اینکه نویسندگانی مانند ادگارد آلن پو، اصول فنی خاصی برای داستان کوتاه مشخص کرده بودند، اما این نوشته‌ها معمولاً ساختمانی حساب شده و محکم نداشتند و به آن‌ها، قصه، طرح، لطیفه و حتی مقاله می‌گفتند. (ر.ک. میرصادقی، ۱۳۸۶، ۱۷۹)

البته قبل از آن، «فرنگی‌ها داستان‌های کوتاهی را که قهرمانان آن‌ها جانوران بودند نیز داشتند که به آن فابل (fable) می‌گویند. ما در ادبیات قدیم خودمان این‌گونه داستان‌ها را فراوان داریم. مانند: حکایت‌های کلیله و دمنه و مرزبان‌نامه.» (نوروزی، ۱۳۸۳، ۹۵)

اما با تکامل این قالب داستانی مختصات عمده ای برای آن در نظر گرفته شد که مهمترین این مختصات چنین است: ۱. کوتاه است. ۲. برشی است از یک رویداد برجسته. ۳. معمولاً یک شخصیت اصلی و چند شخصیت فرعی دارد. ۴. برشی کوتاه از زندگی شخصیت یا شخصیت‌ها را نشان می‌دهد (برخلاف رمان). ۵. شخصیت‌ها، فضا و محتوا به سرعت شناسانده می‌شوند زیرا فرصت چندانی برای پرداخت افراد و گسترش درون مایه نیست. ۶. از طرح و ساختمانی منظم برخوردار است. ۷. پایانش نتیجه‌ی منطقی آغاز آن است. ۸. ریتم حوادث و نقطه‌ی پایانی آن، تند و تاثیرگذار است. (ر.ک: روزبه، ۱۳۸۸، ۲۹-۲۸)

۱-۲-۶ ادبیات داستانی در ایران

سابقه‌ی ادبیات داستانی ایران به داستان‌هایی چون سندباد نامه و افسانه‌ها و داستان‌های اساطیری فارسی برمی‌گردد. «مردم این سرزمین کهنسال در هزارساله‌ی اخیر تاریخ خود چنان با این داستان‌ها آشنا بوده‌اند که اندک اشاره و کنایه‌ای به یکی از قسمت‌های سرگذشت اشخاص هر داستان سراسر واقعه را در ذهن ایشان می‌انگیزد است.» (کیا، ۱۳۷۰، ه)

«در دوران معاصر ابتدا، رمان نویسی در ایران رونق و رواج زیاد نیافت و مولفین ایرانی مدت‌ها نتوانستند در این رشته‌ی ادبی آثار بدیعی به وجود آورند. آن‌چه نوشته شده بود به دست فراموشی سپرده شد و آن‌چه بعد‌ها نوشته شد ارزش هنری زیادی ندارد. گویی نویسندگان حوصله‌ی به وجود آوردن رمان‌های بزرگ را نداشتند.» (آرین پور، ۱۳۷۶، ۲۷۸)

اما با گذشت زمان و تاثیر چند عامل، ادبیات داستانی به سبک امروزی به ایران وارد می‌شود. از جمله عوامل موثر در پیدایش این سبک نوین، گسترش چاپخانه و صنعت چاپ، پیدایش مدارس از جمله دارالفنون، وجود روشنفکران از جمله رضاقلی خان هدایت، آخوندزاده و ... وجود متون ترجمه و گسترش مطبوعات را می‌توان نام برد. (ر.ک. بالایی، ۱۳۷۸، ۳۰-۱۲) و نیز (ر.ک. کامشاد، ۱۳۸۴، ۲۹-۲۴)

در ادبیات فارسی بزرگترین مجموعه‌ی داستانی موجود کتاب جوامع الحکایات و لوامع الروایات عوفی است. مهمترین دسته از داستان‌های کوتاه، حکایت‌ها هستند. یعنی داستان‌هایی با پیش‌زمینه‌ی تاریخی یا افسانه‌ای (و حتی گاهی اسطوره‌ای). (ر.ک. یارشاطر، ۱۳۸۲، ۴۱-۴۰)

۱-۲-۷ داستان کوتاه فارسی

پیشرفت و تکامل آنچه در ایران با عنوان داستان امروزی در بین نویسندگان و خوانندگان مطبوعات جاباز کرده بود، رفته رفته داستان کوتاه فارسی را به وجود آورد. دوران سلطنت ناصرالدین شاه و وقوع انقلاب مشروطه یک دهه پس از فوت وی، مصادف با ظهور تدریجی ادبیات داستانی نوین در ایران است. (ر.ک. عسگری، ۱۳۸۷، ۱۵-۱۳)

در حقیقت داستان نویسی نوین فارسی معمولاً از مورخان اهل ادب آغاز شده و به شماری از سیاستمداران و فعالان سیاسی منتهی می‌شود، که هدف اصلی آنها خلق آثار ادبی نبود، بلکه، تغییر وضعیت خطیر مملکت از طریق به کارگیری قلمی تند و شیوا و به اندازه‌ی کافی انعطاف‌پذیر، به منظور نشر و گسترش افکار و آرای اصلاح طلبانه و مرام نوظهور تجدد طلبی، هدف اصلی نویسندگان این آثار بوده است. (ر.ک. یارشاطر، ۱۳۸۲، ۵۲-۵۰)

این نوع ادبی که با آثاری چون نوشته‌های آخوندزاده و طالبوف و زین العابدین مراغه‌ای آغاز شده بود، با ظهور جمالزاده و کتاب «یکی بود یکی نبود» در سال ۱۳۰۰ شکلی تازه و جدی به خود گرفت و بعدها پایه‌های اصلی

داستان کوتاه فارسی را بنیان گذاری کرد. نوشته های هدایت، چوبک، آل احمد، گلستان، میرصادقی و ساعدی و... ادامه دهنده ی راه جمالزاده بود. البته به صورتی علمی ترو پسندیده تر. (ر.ک. روزبه، ۱۳۸۸، ۲۹)

فصل دوم

ابوالقاسم پاینده

آشنایی مختصری با زندگی پاینده، دوستان و هم فکران او به بررسی آثار وی کمک می کند.

۱-۲ زندگی نامه

ابوالقاسم پاینده فرزند محمدرضا در سال ۱۲۸۷ هجری شمسی در نجف آباد متولد شد. طبق روال معمول برای آموختن قرآن به مکتب فرستاده شد. و با توجه به مذهبی بودن خانواده و محیط به یادگیری فقه و عربی مشغول شد. به خاطر نبوغ و علاقه و به سفارش پدر به وسیله ی عالم بزرگ آن زمان، آیت ا... شیخ احمد حججی به حوزه ی علمیه ی اصفهان وارد شد. (ر.ک. مهیار، ۱۳۷۸، ۶۴)

با وجود فقر و تنگدستی خانواده به تحصیل مقدمات صرف و نحو و معانی و بیان، فقه، اصول، فلسفه و هیئت پرداخت و حدود ده سال به این امر مشغول گردید. به طوری که خود، از آن ایام وسختی هایش چنین یاد می کند: من که ... طی ده سال پیایی، هر هفته روز پنجشنبه ظهر، پنج فرسخ راه را از اصفهان تا نجف آباد پیموده و روز بعد یعنی جمعه همان راه را به قدم تا اصفهان رفته ام. (پاینده، ؟، ۵۳)

پاینده بعد از آن به تهران عزیمت می کند. در آنجا به استخدام وزارت پست و تلگراف در می آید و پس از مدتی به وزارت دارایی منتقل می شود. بعد از آن چندی هم به خدمت آموزش و پرورش در می آید. او فعالیت های مطبوعاتی خود را از سال ۱۳۰۸ آغاز می کند. ابتدا روزنامه ی عرفان را در اصفهان منتشر می کند و نیز با نشریاتی چون شفق و ایران که از نشریات مطرح و پرطرفدار بودند، همکاری دارد. در سال ۱۳۲۱ اقدام به انتشار نشریه ی صبا می کند که می توان گفت در آن روزگار، از نشریات موفق و پرخواننده و جذاب و همه گیر زمان خود به حساب می آمد. انتشار این نشریه تا سال ۱۳۳۰ ادامه می یابد و بعد از آن تعطیل می شود.

در سال ۱۳۴۴ پاینده به نمایندگی ایران در کنفرانس اسلامی مکه شرکت می کند، که این یکی از خاطرات و کارهای مهم پاینده به حساب می آید. خود او در این باره می نویسد:

در آن سال از طرف ایران به کنگره ی اسلامی مکه رفتم در هواپیما از تهران تا جده با کسب الهام از نیت خیر شاهنشاه پیوسته در اندیشه بودم که آیا می شود در آن ظلمات تعصب، راهی جست و دست کم یک قدم سوی مقصود رفت. پیش از حرکت از تهران با آقای آرام که آن وقت وزیر خارجه بود، در همین زمینه گفتگویی داشتیم... (همان، ۲۰۴)

پاینده در این سفر مامور است که به سفارش شاه ایران، عربستان را برای بازسازی مقبره ی امامان در بقیع متقاعد سازد. اما همه ی تلاش وی بی نتیجه می ماند.

بعد از این سفر، فعالیت های سیاسی پاینده در لابلای فعالیت های ادبی وی جا باز می کند و با توجه به علاقه مندی او به محمدرضا شاه، نفوذ و قدرت سیاسی به نسبت خوبی می یابد. وی در دوره ی بیست و یک مجلس شورای ملی از طرف مردم نجف آباد به نمایندگی مجلس انتخاب می شود. (ر.ک. خزائل، ۱۳۸۴، ۲۳-۱)

پاینده در هفدهم شهریور ۱۳۶۳ در سن ۷۶ سالگی پس از مدتی نقاهت و ده روز اغما در تهران دیده از جهان فروبست و در شهر ری محل دفن محمدبن علی ابن بابویه به خاک سپرده شد.

۲-۲ همسر و فرزندان

از پاینده سه فرزند، یک دختر و دو پسر به جا مانده، دختر وی که بهناز نام دارد با یک مرد آمریکایی شوهر کرده و ساکن آمریکا می شود. پسر بزرگ پاینده بهروز نام داشته که رئیس پخش تلویزیون ایران بوده و برای معالجه ی همسرش به آمریکا می رود و به مرگ تقریباً مشکوکی جان می دهد. همسر وی اکنون گوینده ی رادیو فرانسه است. پسر کوچکتر که بهزاد نام دارد، بامادر در تهران زندگی می کند. وی مدیر عامل یک کارخانه در آمریکا است، اما برای نگهداری و مراقبت از مادر بیشتر وقتش را در ایران سپری می کند. او حدود ۵۸ سال سن دارد و هنوز مجرد است. پاینده یک دختر خردسال به نام ژاله نیز داشته، که در اثر دیفتری می میرد.

۳-۲ تحصیلات

با اینکه پاینده در نوجوانی و جوانی، به تحصیل مشغول بوده و از خود شوق و استعداد فراوانی نشان داده، اما با ورود به عرصه ی نویسندگی و بعد سیاست از همه ی تحصیلات عقب مانده است. وی از نظر تحصیل به رتبه ی سیکل بسنده کرد. اما در عوض زبان های عربی و فرانسه و تا حدودی انگلیسی را به خوبی تکلم و ترجمه می کرده است. هر چند برادر وی احمد سه مدرک علمی لیسانس در زمینه های مختلف اخذ کرده بود، اما ابوالقاسم هیچگاه به دانشگاه وارد نشده است. پاینده در حوزه ی علمیه و در کنار آن در مطالعات آزاد خود علوم چون: صرف و نحو عربی، منطق و حکمت، فلسفه، فقه، زبان عربی، انگلیسی، فرانسه، معانی و بیان و هیئت را دنبال کرده است.

۴-۲ دوستان و هم فکران

پاینده به خصوص در زمان انتشار نشریه ی صبا با بزرگان علمی و ادبی و هنری کشور ارتباط نزدیک داشته است. به طوری که در هیئت تحریریه ی نشریه، در آن زمان روشنفکرانی چون، شجاع الدین شفا، محمود رجا، فضل ا... جلوه رضا عزیزی، ایرج مستعان، دکتر حمید احمدی، جلال نعمت الهی، محمد زرنگار، حسن فرامرزی و امیرحسین صدری پور حضور داشته اند. و این مجموعه ی روشنفکر و پر قدرت در کمتر هیئت تحریریه ای وجود داشته است. (ر.ک. بهزادی، ۱۳۷۵، ۱۳۲)

علاوه بر این، ارتباط نزدیک پاینده با شخصیت های سیاسی زمان خود که البته نتیجه ی حضور وی در مجلس شورای ملی بوده است، در نوشته هایش به وضوح پیداست. او بامردانی چون علی دشتی و هنرمندان و شاعران بزرگ زمان از جمله احمد شاملو ارتباط نزدیک داشته است. نفوذ او در دولت و دوستی صمیمانه اش با دربار و مردان درباری از کارها و خدماتی که وی برای مردم حوزه ی خود انجام داده کاملاً پیداست.

پاینده در تهران با ژنرال دو گل و در مکه با جمال عبد الناصر دو شخصیت بزرگ و سرنوشت ساز سیاسی دیدار می کند.

۵-۲ آثار پاینده

آثار انتشار یافته ی پاینده با توجه به زمینه ی فعالیت وی شامل چند گروه است:

۲-۵-۱ ترجمه ها

- ترجمه ی قرآن کریم: برترین و پربرترین و معروف ترین اثر پاینده ترجمه ای است که از قرآن مجید داشته است. پاینده در این ترجمه سعی داشته لفظ عربی را به صورت دقیق به مشابیه فارسی برگرداند. این ترجمه که توجه علماء و بزرگان دینی را به خود جلب نمود شهرت فراوانی برای وی داشته است. به طوری که دکتر زرین کوب در باره ی این ترجمه چنین می گوید:

"در واقع مزیت عمده ی این ترجمه، سادگی و روانی و شیرینی آن است که مترجم به طور معجزه آسایی توفیق یافته همه جا معانی را به فارسی درست و رسا بیان کند و این امری است که بسیاری از مترجمان سلف بدان دست نیافته اند." (پاینده، ۱۳۸۹، ۱۰)

علاوه بر این، مقدمه ی بسیار جامع و جذاب که بر این ترجمه نوشته شده است نیز به ارزش آن افزوده است. این مقدمه قدرت نثر پاینده را به خوبی آشکار می سازد. به طوری که آیت ... علامه امینی در نامه ای به پاینده می نویسد: نام پاینده ی شما با ترجمه ی قرآن و تحریر مقدمه ای بر ترجمه قرآن در صف اعظام دانشمندان و دبیران در صفحات دهر مخلد خواهد بود. (همان، ۷)

- ترجمه ی مروج الذهب: این ترجمه که در دو جلد صورت گرفته است نیز جزء آثار ترجمه ی پاینده از زبان عربی است.

- ترجمه ی نهج الفصاحه: این کتاب مورد توجه علمای دینی از جمله حضرت آیت ... علامه امینی واقع شده است.

- تاریخ تحلیل اسلام در ۲ جلد

- ترجمه تاریخ طبری در ۱۶ جلد. نویسنده در این ترجمه نهایت امانتداری را رعایت کرده است به طوری که این کتاب یکی از منابع معتبر دست اول مورخان به حساب می آید و هنوز پس از گذشت چندین سال ترجمه ای که بتواند جای این ترجمه را از لحاظ دقت و امانت و شیوایی بیان بگیرد صورت نگرفته است.

- ترجمه ی التنبیه و الاشراف نوشته ی ابوالحسن علی بن الحسین

- ترجمه ی تمدن اسلام

- تألیف و ترجمه ی دو جلدی سخنان حضرت محمد(ص)

- ترجمه ی تاریخ عرب

- ترجمه ی تاریخ تکامل اندیشه ی نو

- ترجمه ی عشق و زناشویی

- ترجمه ی تاریخ نوشته های جغرافیایی در اسلام

- ترجمه ی کتاب چرا فرانسه شکست خورد.

- ترجمه ی سیر تکامل عقل نوین

- ترجمه ی قوه ی عصبی

- ترجمه ی در آغوش خوشبختی
- ترجمه ی در جستجوی خوشبختی
- سه نامه از پیامبر (ص)
- اسرار نیک بختی

۲-۵-۲ تالیفات

- کتاب املاء یا دستور نوشتن
- علی ابرمرد تاریخ
- قاتل